

GAZİ ÜNİVERSİTESİ VE TÜRK HALKBİLİMİ ÇALIŞMALARI

Türkiye'deki halkbilimi çalışmalarının akademik yapılaşma ve kuramsal gelişme açısından yetersiz olduğu düşüncesi, "folklor" teriminin 1846 yılında İngiltere'de ilk kez kullanımından sonra Ziya Gökalp'in 1913 yılında kaleme aldığı yazıya kadar - yani yaklaşık üç çeyrek asır- kullanılmamış olması dolayısıyla tarihe yöneltilen bir eleştiri olarak alınmamalıdır. Cumhuriyet'in Atatürk'le biçimlenen ilk döneminde ulusun yeniden inşası yaklaşımı çerçevesinde önemli bir kültür enstrümanı olarak değer verilen halkbiliminin, zaman içinde Türkiye'nin siyasal çatışmalarının araçlarından biri haline getirilmesiyle, 1950 sonrası hükümetlerinin "ekonomi" ağırlıklı dünya görüşlerinde hiçbir kayda değer yer işgal edememiş, ancak, 1960 sonrasında bu alanda bir kıpırdanma gözlenmiştir.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nde Köprülü'nün aşık edebiyatına yönelik araştırmaları, DTCF'nde Pertev Naili Boratav'ın halk edebiyatı kürsüsündeki çalışmaları, beş ana bölümde inceleyebileceğimiz halkbiliminin bir şubesi olan "halk edebiyatı"na 1950 öncesinde yönelen en kayda değer ve sistemli yönelişler olarak zikredilebilir. 1950- 1966 arası denilebilir ki halkbilimi açısından kayıp yıllardır.

Halkbilimini bilimsel bir çalışma alanı olarak tanımlayan ilk kurumlaşma 1966 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Kültür Müsteşarlığı bünyesinde kurulan Milli Folklor Enstitüsü'dür. Günümüzde Kültür Bakanlığı'na bağlı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü olarak çalışmalarını yürüten bu kurumun kuruluşu ve çalışmaları hakkında daha fazla bilgi için Zerrin Karagülle'nin çalışması iyi bir kaynaktır.

Halkbiliminin Köprülü'den sonra İstanbul'dan ve Boratav'dan sonra Ankara'dan bir anlamda "kovulmasından" uzun yıllar sonra Mehmet Kaplan sayesinde Erzurum'da yeni bir anlayışla 1970'lerde canlanmaya başladığını görürüz. Sedat Veyis Örnek'in DTCF'nde halkbilimini yaşatma çabaları, Şükrü Elçin'in Hacettepe Üniversitesi'nde kurduğu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde halkbilimcilere de kadro vermesiyle Türkiye'de halkbilimi yeniden "üniversiteli" olmaya başlamıştır.

Mehmet Kaplan'ın doktora yaptırdığı halkbilimciler ve onların öğrencileri, bugün Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri bünyesinde ağırlıklı olarak halkbiliminin sözel verimleri üzerinde çalışmalarını sürdürmektedirler.

Halkbilimi günümüzde ne yazık ki bağımsız bir disiplin olarak sadece iki üniversitemizde okutulmaktadır. Bunlardan birincisi **Ankara Üniversitesi DTCF Halkbilim Bölümü**, diğeri **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü** bünyesinde bağımsız program uygulayan **Türk Halkbilimi Anabilim Dalı**'dır.

Ankara Üniversitesi Halkbilim Bölümü, DTCF'de uzun zamandan beri yürütülen etnoloji ve antropoloji çalışmalarının etkisi altında bir program izleyerek, denilebilir ki, gelenek ve görenekler üzerinde yoğunlaşan "kültürel yapılaşma ve çeşitliliğin dinamikleri" üzerine vurgu yapan bir yaklaşımla çalışmalarını sürdürmektedir. Başlangıçta Nevzat Gözaydın'ın başkanlığında "Halkbilimi" Bölümü olarak kurulan bölüm, yakın dönemde Etnoloji Bölümü ile birleşerek, Halkbilimi ve Etnoloji olarak

iki anabilim dalı şeklinde kurumlaşmış, bölümün adı da “Halkbilim” olarak değiştirilmiş ve başkanlığına da Etnoloji Anabilim Dalı başkanı Gürbüz Erginer getirilmiştir. Lisans düzeyinde tek program uygulayan bölümde etnoloji ve halkbilimi konuları karma olarak verilmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı ise, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde kurulmuştur. Gerek DTCF’deki Halkbilimi Bölümü gerekse H.Ü. Türk Halkbilimi Anabilim Dalının kurulması, 1980’lerin başında YÖK’ün Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri bünyesinde Türk Halkbilimi Anabilim Dalı kurulmasını onaylamasıyla gerçekleşebilmiştir. Üniversitelerde halkbiliminin kurumlaşmasına öncülük eden ve Hacettepe Üniversitesi bünyesinde kurulmasını öneren Dursun Yıldırım, Türk Halkbiliminin kurucu başkanlığına atanmış, Anabilim Dalı, Umay Günay, Öcal Oğuz, Özkul Çobanoğlu ve Ziyad Akkoyunlu dönemlerinde gelişimini sürdürerek bugünkü konumuna ulaşmıştır. Program, halkbiliminin bütün alanlarına yer vermekle birlikte, mezunların Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak istihdamını öngören “edebiyat” ağırlıklı bir program izlemektedir.

Üniversitelerimizde “Halkbilimi” adını taşıyan ve lisans düzeyinde program uygulayan başka bir kurumlaşma bulunmamaktadır. Türkiye’de halkbiliminin ilk defa telaffuz edildiği 1913 yılından günümüze kadar geçen 90 yılda, halkbiliminin incelediği konuların ne kadar yetersiz düzeyde ele alındığı ve bu yetersizliğin doğurduğu ağır kültür, eğitim ve politika sorunlarının neler olduğunu anlatabilecek durumda değiliz. Sadece belki yakın dönemin önemli bir örneği olarak, halkbiliminin incelediği geleneksel bayram kategorisinde yer alan “nevruz” konusundaki hazırlıksızlığımızın doğurduğu sonuçları hatırlatabilirim.

Atatürk’ün Türk dünyası ile kurulacak önemli kültür köprülerinden biri ola-

rak tanımladığı ve Türkiye’nin yeni kültür modelinin temeli olarak belirlediği halkbiliminin, bütün konu ve kurumlarıyla “Gazi”nin adını taşıyan üniversitede okutulmuyor olmasını büyük bir eksiklik olarak gören ve bunu 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Gazi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen “Türkiye’de Halkbilim Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu”nun kapanış konuşmasında ifade eden Gazi Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Rıza Ayhan ile yakın çalışma arkadaşlarının destek ve direktifleriyle, Gazi’nin üniversitesinde yeni bir halkbilimi dönemi başlamıştır.

Türk Halkbilimi Bölümü

Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinin “Fen” ve “Edebiyat” olarak ikiye ayrılması kararı çerçevesinde, kurulacak Edebiyat Fakültesi bünyesinde Türk Halkbilimi Bölümü’nün yer alması Fakülte Kurulu’nda benimsenmiş, karar Üniversite Senatosu tarafından da kabul edilmiş ve YÖK’e sunulmuştur. Bunun gerçekleşmesiyle Gazi Üniversitesi Türkiye’de Halkbiliminin lisans düzeyinde kurumlaştığı Ankara ve Hacettepe’den sonra üçüncü üniversite olma özelliğine kavuşacaktır.

Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi

Türk halkbiliminin inceleme alanını oluşturan halk edebiyatı, gelenek ve görenekler, halk müziği ve oyunları, el sanatları ve halk bilgisinin Gazi Üniversitesi bünyesinde araştırılmasını ve araştırmanın sonuçlarının halkbiliminin yeni yaklaşımlarından biri olan “uygulamalı halkbilimi” çalışmalarını kiteselleştirilmesini amaçlayan Merkez yönetmeliği hazırlanmış, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Metin Aktaş’ın sunduğu gerekçeye istinaden Üniversite Senatosu’nda kabul edilmiş ve kuruluş Üniversite bünyesinde onaylanmıştır. Diğer prosedürlerin tamamlanmasıyla merkez faaliyetlerine başlayacaktır.

Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu

İlki Kültür Bakanlığı ile ODTÜ’nün işbirliği ile yaklaşık yirmi yıl önce yapılan

halkbilimi müzeciliğini konu alan sempozyumun ikincisi 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Kültür Bakanlığının katkılarıyla Gazi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiş, Türkiye'nin bu ikinci halkbilimi müzeciliği sempozyumu katılımcı sayısı bakımından ilkinin yaklaşık iki katı olmasıyla bir çok konunun daha detaylı olarak tartışıldığı ilk büyük platform olmuştur.

Sempozyumun açış konuşmaları, Düzenleme Kurulu Başkanı Öcal Oğuz, HAGEM Genel Müdürü Seyhan Livanelioğlu ve Gazi Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ülker Akkutay tarafından gerçekleştirilen sempozyuma 47 bilim insanı katılmış ve 38 bildiri sunmuşlardır.

Türk Halkbilimi Müzesine Doğru Sergisi

Türkiye'de Halkbilim Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu'yla eş zamanlı olarak 12-19 Aralık 2002 tarihlerinde Gazi Kültür Merkezi'nde "Türk Halkbilimi Müzesine Doğru" adıyla bir sergi düzenlenmiştir. Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Müdürlüğü tarafından desteklenen bir proje dahilinde Ankara ve çevre illerden Öcal Oğuz tarafından derlenen halkbilimi ürünlerinden oluşan sergi, gerek sempozyuma katılanlar, gerek üniversite mensupları ve gerekse sergiyi gezen kişi ve gruplar tarafından ilgiyle karşılanmış, açılan "Sergi Anı Defteri"ne böyle bir müzenin bir an evvel kurulmasının önemi ifade eden görüşler yazılmıştır.

Uygulamalı Türk Halkbilimi Müzesi

Türk Halkbilimi Müzesine Doğru sergisinin gördüğü yakın ilgiyi değerlendiren Gazi Üniversitesi yönetimi, Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne tahsis etmeyi planladığı yüz dönümlük arazi üzerinde kurulacak olan açık hava müzesinin çekirdeğini oluşturmak üzere, kampüs içinde sergilemenin kalıcı hale getirilmesine karar vermiş ve bu çerçevede inşa halindeki yeni Merkez Kütüphane-

si'nin yanındaki Sosyal Tesislerin girişindeki büyük salon Gazi Üniversitesi Uygulamalı Türk Halkbilimi Müzesi olarak düzenlenmiştir. Eleman yetersizliği nedeniyle şimdilik yalnızca randevulu ziyaretçilere açılan Müze, alanında tek olması nedeniyle ilgi görmektedir.

Gazi Türk Halkbilimi Topluluğu

Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bünyesinde öğrenci topluluklarından sorumlu Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Süleyman Özçelik'in teklifi ve Dekan Prof. Dr. Cemil Yıldız'ın onayı ile Öcal Oğuz'un danışmanlığında kurulan öğrenci topluluğu, kısa sürede artan üye sayısı ile halkbilimi derleme, araştırma ve müzeleme çalışmalarına başlamıştır. Topluluk öğrencilerinin derlemeleri müzede sergilenmekte, araştırmaları çeşitli yayın ve toplantılarla değerlendirilmektedir. Topluluk, ilk faaliyetini Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi ile ortaklaşa yürüttüğü Sempozyum ve Sergi ile yapmış, önümüzdeki dönemde ise, açık hava müzesine dönüşme yolunda olan Kastamonu'ya bilimsel bir gezi, Âşık Veysel Anma Günü, tamamen öğrencilerin delege olarak katıldığı "Kentler ve İmgeler" adlı bir sempozyum düzenlemeyi ve bülten yayımlamayı hedeflemektedir.

Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Programı

Bölüm Başkanı Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın başkanlığında toplanan Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Akademik Kurulu, Öcal Oğuz tarafından hazırlanan program ve gerekçeyi uygun bularak Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Programı açılmasını Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teklif etmiştir. Bu sürecin olumlu sonuçlanması durumunda 2003-2004 Öğretim Yılı Güz Dönemi'nde programa öğrenci alınması mümkün olabilecektir.

Millî Folklor